

Försäkringsföretag

Vägledning inom allmän riskbedömning – exempel på hot och sårbarheter relaterade till försäkringsföretagens produkter och tjänster

Beslutad av Simpts styrgrupp i november 2017

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Allmän beskrivning av livförsäkring	3
3. Kapitalförsäkring	4
3.1. Allmän beskrivning av kapitalförsäkring	4
3.2. Särskilt relevanta hotaktiviteter och sårbarheter	5
3.3. Särskilt relevanta avvikande kundbeteenden	6
4. Pensionsförsäkring	6
4.1. Allmän beskrivning av pensionsförsäkring	6
4.2. Särskilt relevanta hotaktiviteter och sårbarheter	7
4.3. Särskilt relevanta avvikande kundbeteenden	8

1. Inledning

Denna vägledning ska läsas tillsammans med den grundläggande vägledningen inom allmän riskbedömning. Allt som anges i den grundläggande vägledningen gäller för försäkringsföretagen.

Syftet med denna vägledning är att vara ett stöd för verksamhetsutövare inom livförsäkringsbranschen vid utförandet av den allmänna riskbedömningen. Vägledningen utgår från de specifika omständigheter som finns hos försäkringsföretag och fokuserar på kapitalförsäkring och pensionsförsäkring.

Försäkringsbranschen erbjuder ett varierat utbud av produkter till kunder genom ett lika varierat utbud av distributionskanaler. Majoriteten av försäkringsprodukterna bedöms inte ha sådana egenskaper som gör dem attraktiva för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Även om produktuppbbyggnaden bidrar till att minska risken för penningtvätt och finansiering av terrorism, finns en viss risk för att produkterna ska utnyttjas för dessa syften.

Inom försäkringsbranschen används generellt tre risknivåer vid riskbedömning av verksamheten. Risknivåerna bestämmer vilka åtgärder som försäkringsföretaget behöver vidta för att uppfylla de krav som ställs på försäkringsbranschen från bland annat lagstiftning och föreskrifter. De tre risknivåerna är:

- a) låg risk
- b) medel risk
- c) hög risk

I försäkringsbranschen är produkten drivkraften i riskbedömningen. Detta beror bland annat på att produkterna skiljer sig åt vad gäller t.ex. begränsningar; för vissa produkter sker utbetalning vid en specifik händelse såsom döds- eller sjukfall, medan andra endast betalas ut vid en viss angiven tidpunkt. Detta gör att produktens flexibilitet begränsar möjlighet till penningtvätt och finansiering av terrorism. Restriktionerna gör det möjligt att på ett enklare sätt profilera produkterna med de tre risknivåerna.

2. Allmän beskrivning av livförsäkring

Penningtvättslagen gäller för fysiska och juridiska personer som driver livförsäkringsrörelse (1 kap. 2 § 2 penningtvättslagen).

En livförsäkring kännetecknas av att det måste finnas en fysisk person som är försäkrad. Den försäkrades liv styr om det blir utbetalning från försäkringen (försäkringsfall) antingen genom att avlida (dödsfallsförsäkring/livförsäkring), bli sjuk (sjukförsäkring) eller uppnå en viss ålder/leva. (pensionsförsäkring/sparförsäkringar).

En livförsäkring utan något sparmoment brukar benämnas "ren" riskförsäkring. En sådan produkt innefattar inget sparmoment utan innebär att kunden betalar en avgift i form av en premie och får en fastställd summa utbetald vid ett eventuellt dödsfall.

En riskförsäkring kan kombineras med ett sparmoment. I en sådan försäkring betalas försäkringsbeloppet ut antingen om den försäkrade avlider eller vid försäkringstidens slut.

När ett försäkringsfall har inträffat och hela försäkringsbeloppet har betalats ut upphör försäkringen att gälla. Detta gäller dock inte sjukförsäkring som fortsätter att gälla till nästa eventuella "sjukfall" inträffar. Pensionsförsäkring eller kapitalförsäkring upphör att gälla när den försäkrade uppnår en viss, i avtalet angiven, ålder.

När ett försäkringsfall inträffar betalas försäkringsbeloppet i normalfallet ut till försäkringens ägare (försäkringstagaren), om denne inte har gjort ett förmånstagarförordnande. Vid dödsfall innebär det att om försäkringstagare och försäkrad är samma person och det inte finns någon förmånstagarare, betalas försäkringsbeloppet ut till försäkringstagarens dödsbo.

Ett förmånstagarförordnande gäller i normalfallet när försäkringstagaren avlider (dödsfallsförordnande, jämfört med testamente). Förmånstagarförordnandet kan också gälla under försäkringstagarens livstid (livsfallsförordnande, jämfört med gåva), men då måste detta särskilt anges i förmånstagarförordnandet.

Förmånstagarförordnandet är som standard återkalleligt, det vill säga försäkringstagaren kan ändra förordnandet när och hur han eller hon vill. Det är möjligt att göra förmånstagarförordnandet oåterkalleligt, vilket innebär att försäkringstagaren lovar förmånstagararen att inte ändra förordnandet utan att denne har lämnat sitt samtycke.

Förmånstagarförordnandet kan vara med eller utan förfoganderätt. Om förmånstagararen får förfoganderätt har denne i princip samma rätt som försäkringstagaren hade att förfoga över försäkringen, till exempel pantsätta, återköpa, sätta in nya förmånstagarare och ändra utbetalningstider. För att få förfoganderätt måste försäkringstagaren ha avlidit. Om förmånstagararen inte får förfoganderätt kan denne inte förfoga över försäkringen annat än vad som eventuellt kan framgå av försäkringsvillkoren. Det innebär att denne bara kan ta emot utfallande försäkringsbelopp.

3. Kapitalförsäkring

3.1. Allmän beskrivning av kapitalförsäkring

I en kapitalförsäkring placeras kapitalet antingen i de fonder som försäkringstagaren bestämmer (fondförsäkring), i de värdepapper som försäkringstagaren bestämmer (depåförsäkring) eller där försäkringsföretaget bestämmer hur förvaltningen av kapitalet ska ske (traditionell försäkring). I rena riskförsäkringar saknas sparmoment. Oavsett vem som bestämmer placering av kapitalet är försäkringsföretaget ägare till kapitalet.

Utbetalning från försäkringen sker antingen när den försäkrade uppnår en viss avtalad ålder, avlider eller återköper försäkringen i förtid.

Kapitalförsäkringar har en större flexibilitet än pensionsförsäkringar bland annat vad gäller när och hur återköp kan göras från försäkringen och vem som kan få förmåner från försäkringen.

Kapitalförsäkringar kan tecknas av både privatpersoner och företag och riktar in sig på ett mer långsiktigt sparande, även om kortare avtalstider är möjliga. När det gäller privatpersoner är behovet ofta ett sparande/placering till sig själv eller barn.

Företag kan använda kapitalförsäkringar bl.a. som säkerhet för direktpensionsutfästelser till anställda, som kompanjonförsäkringar i samband med kompanjonavtal eller som s.k. keymanlösningar för att behålla nyckelpersoner i företaget eller för att placera företagets kapital.

Kapitalförsäkringar distribueras antingen av försäkringsföretagets egen säljpersonal, anknutna försäkringsförmedlare eller övriga försäkringsförmedlare. Distributionen av kapitalförsäkringar utmärks framför allt av att affärsförbindelser ofta upprättas vid fysiska möten med kunden genom någon av dessa aktörer. Distanförsäljning över internet har hittills haft relativt liten omfattning, men bedöms öka markant framöver.

Försäkringsföretag i Sverige har generellt en mycket låg exponering gentemot utländska kunder. Detta beror bland annat på att svenska försäkringsföretag är skyldiga att betala avkastningsskatt på en schablonmässigt framräknad värdetillväxt på försäkringskapitalet, vilket i sin tur tas ut som en avgift av försäkringstagaren, oavsett vilket land denne bor i.

På en kapitalförsäkring kan man lägga till ett förmånstagarförordnande. Genom förordnandet bestämmer försäkringstagaren vem (dvs förmånstagare, fysisk eller juridisk person) som ska få pengarna och vid vilken tidpunkt.

3.2. Särskilt relevanta hotaktiviteter och sårbarheter

Flexibiliteten hos en kapitalförsäkring är större än hos pensionsförsäkringar, men mindre än hos till exempel bank- och fondkonton. En större flexibilitet kan leda till en ökad risk för penningtvätt och finansiering av terrorism, eftersom kunden får större möjlighet att förfoga över kapitalet.

I en kapitalförsäkring handlar den större flexibiliteten främst om möjlighet till återköp av hela eller del av försäkringsbeloppet. Till skillnad från en pensionsförsäkring går det att återköpa en kapitalförsäkring, om än oftast mot en återköpsavgift de första åren (skiljer sig mellan försäkringsföretagen). Flexibiliteten gällande återköp, det vill säga om försäkringsföretaget tillåter återköp utan tidsrestriktioner och utan återköpsavgift, gör produkten mer attraktiv att använda för penningtvätt och finansiering av terrorism då det blir enklare för en person som försöker tvätta pengar att föra in illegala pengar i en försäkring för att sedan kunna återköpa kapitalförsäkringen så att den förs in i den legala verksamheten.

Till skillnad från en pensionsförsäkring kan försäkringstagaren (ägaren) till en kapitalförsäkring sätta in vem som helst som förmånstagare, både en fysisk och en juridisk person. Flexibiliteten gällande förmånstagarförordnandet (val av förmånstagare), dvs. valmöjligheten, kan ge en ökad, om än begränsad, risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism jämfört med en pensionsförsäkring. Dessutom ska försäkringsföretaget ta i beaktande hur risken påverkas om en förmånstagare identifieras som t.ex. en PEP.

Sårbarheterna bedöms inte vara beroende av om kunden är en fysisk eller juridisk person. Sårbarheten gällande distribution bedöms inte skilja sig från andra delar av finansmarknaden. Detsamma gäller geografiska riskfaktorer

För en "ren" riskförsäkring bedöms det inte finnas någon beaktansvärd risk för penningtvätt då det är fråga om relativt låga belopp (premier) och det inte finns någon form av sparmoment i försäkringen.

Inom EU har det förekommit att "rena" riskförsäkringar utnyttjas för finansiering av terrorism. En person som är villig att sätta livet till tecknar en riskförsäkring och avlider på ett sådant sätt att det

inte framgår att det föreligger ett självmord och försäkringsbeloppet tillfaller en utställd förmånstagare, med kopplingar till terroristverksamhet. Tillvägagångssättet får visserligen anses vara snabbt och effektivt. Utan ett särskilt stort kapital kan någon få tillgång till ett större belopp pengar. Det finns dock inte några kända identifierade fall i Sverige kring att "rena" riskförsäkringar ska ha utnyttjats för finansiering av terrorism på det beskrivna sättet eller på något annat sätt för detta ändamål. Tillvägagångssättet får också anses vara ett tämligen långsökt sätt att finansiera terrorism. Även om det alltså föreligger en viss risk för att produkten utnyttjas för finansiering av terrorism, får risken sammantaget bedömas som låg.

3.3. Särskilt relevanta avvikande kundbeteenden

Avvikande kundbeteenden kan vara (ej uttömmande):

- En kunds insättningar görs genom överföringar från andra personers konton eller konton i utlandet som kunden inte har någon anknytning till.
- Försäkringens storlek eller omfattning stämmer inte överens med kundens behov.
- En kund återköper en försäkring utan att verka bry sig om efterföljande skatter eller avgifter, och utan att kunna ange ett trovärdigt eller rimligt syfte med återköpet.
- En kund vill teckna en avvikande stor försäkring och är mer intresserad av regler för återköp av försäkringen än vad den omfattar.
- Frekventa återköp
- Begäran om utbetalning till annan än ägaren, förmånstagare eller annan behörig betalningsmottagare
- Frekventa adressändringar

4. Pensionsförsäkring

4.1. Allmän beskrivning av pensionsförsäkring

Pensionsförsäkringar kan delas in i ålderspension, efterlevandepension och sjukpension.

Pensionsförsäkringar distribueras antingen av försäkringsföretagets egen säljpersonal, anknutna försäkringsförmedlare eller övriga försäkringsförmedlare. Distributionen av pensionsförsäkringar utmärks framför allt av att affärsförbindelser ofta upprättas vid fysiska möten med kunden genom några av dessa aktörer. Distansförsäljning över internet har hittills haft relativt liten omfattning, men bedöms öka markant framöver.

Försäkringsföretag i Sverige har generellt en mycket låg exponering gentemot utländska kunder när det gäller pensionsförsäkringar. Detta beror dels på att det troligen inte finns avdragsrätt i det andra landet för premiebetalningen till en svensk pensionsförsäkring, dels för att svenska

försäkringsföretag är skyldiga att betala avkastningsskatt på en schablonmässigt framräknad värdetillväxt på försäkringskapitalet vilket i sin tur tas ut som en avgift av försäkringstagaren, oavsett vilket land denne bor i.

På en pensionsförsäkring kan man lägga till ett förmånstagarförordnande, dvs bestämma vem som ska få efterlevandepension om den försäkrade avlider innan hela pensionskapitalet hunnit betalas ut.

Utbetalning från tjänstepensionsförsäkring sker alltid till den försäkrade när denne uppnått pensionsåldern enligt försäkringsavtalet. Den försäkrade kan lägga till ett förmånstagarförordnande till sin tjänstepension.

4.2. Särskilt relevanta hotaktiviteter och sårbarheter

Med hänsyn till produktens karaktär är pensionsförsäkringar att bedöma som produkter förknippade med låg risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Den i lag bestämda lägsta utbetalningsåldern, utbetalningstiden samt den begränsade förmånstagararkretsen gör att risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism blir mycket låg. Den låga flexibiliteten gör att det inte blir en attraktiv produkt att använda för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Pensionsförsäkringar har en låg flexibilitet, främst gällande möjligheterna att förfoga över pensionskapitalet, och således en låg sårbarhet för att utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Den låga sårbarheten beror främst på följande omständigheter.

- Utbetalning tidigast kan ske till den försäkrade när denne fyller 55 år.
- Utbetalning ska ske under minst fem år.
- Ålderspension kan bara betalas ut till den försäkrade.
- Efterlevandepension kan bara betalas ut till en begränsad krets.
- Kan inte pantsättas eller belånas.
- Kan inte återköpas, utom i undantagsfall, t.ex. då det gäller små belopp eller genom Skatteverkets medgivande, vilket kräver synnerliga skäl.

Det finns både pensionsförsäkringar som tecknas av privatpersoner och pensionsförsäkringar som tecknas av företag, så kallade tjänstepensioner. Både privata och företagsägda pensionsförsäkringar riktar in sig på långsiktiga placeringar utan möjlighet att ta ut kapitalet i förtid.

Sårbarheterna bedöms inte vara beroende av om kunden är en fysisk eller juridisk person. Sårbarheten gällande distribution bedöms inte skilja sig från andra delar av finansmarknaden. Detsamma gäller geografiska riskfaktorer

Sårbarhet gällande förmånstagarförordnandet (val av förmånstagare) är mindre än för en kapitalförsäkring i och med att det är reglerat i lag vem som får vara förmånstagare till en pensionsförsäkring. Försäkringsföretaget ska dock ta i beaktande hur risken påverkas om en förmånstagare identifieras som t.ex. en PEP.

4.3. Särskilt relevanta avvikande kundbeteenden

Avvikande kundbeteenden kan vara (ej uttömmande):

- En kunds insättningar görs genom överföringar från andra personers konton eller konton i utlandet som kunden inte har någon anknytning till.
- Försäkringens storlek eller omfattning stämmer inte överens med kundens behov.
- Onormala extrainbetalningar.
- Begäran om utbetalning till annan än ägaren, förmånstagare eller annan behörig betalningsmottagare.
- Frekventa adressändringar.